

Михальчук Н. О.,

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

МОРФОЛОГІЧНІ СПОСОБИ СЛОВОТВОРУ В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті окреслено функції суфіксів як дериваційних елементів, що зумовлюють позитивні зміни в сучасному англійському словотворі. Охарактеризовано особливості афіксального словотвору. Описано скорочення як тип словотворення.

Ключові слова: *словотвір, тип словотворення, дериваційні елементи, суфікс, афіксальний словотвір, скорочення.*

В статье описаны функции суффиксов как деривационных элементов, которые определяют положительные изменения в современном английском словообразовании. Дана характеристика особенностям аффиксального словообразования. Описаны сокращения как тип словообразования.

Ключевые слова: *словообразование, тип словообразования, деривационные элементы, суффикс, аффиксальное словообразование, сокращение.*

In this article the functions of suffixes as derivative elements of word-building were described. These derivative elements determine positive changes in modern English word-building. The peculiarities of using affixes in the process of word-building were described. Shortening as a type of word-building was described.

Key words: *word-building, the type of word-building, derivative elements, a suffix, using affixes in the process of word-building, shortening.*

Для постійного оновлення, збагачення і розвитку мови необхідним є безперервне поповнення її словникового запасу мовними новоутвореннями. Основними джерелами поповнення словникового складу сучасної англійської мови є різноманітні види морфологічного, синтаксичного та синтактико-морфологічного способів словотвору.

Питання словотвору неодноразово розглядалося як вітчизняними, так і зарубіжними лінгвістами, такими, як Н.М.Раєвська [4], Г.Т.Ісаєва [3], І.Р.Гальперин [1], Ю.А.Жлуктенко [2], О.Есперсен [9] та інші. Результати їх багаторічних наукових досліджень показали, що, зокрема, конверсія – це безафіксальний спосіб словотворення, де парадигма слова та його синтаксичне призначення сигналізує щодо його лексико-граматичного стану.

Хоча деякі види словотвору, зокрема, суфіксальний, на нашу думку, є недостатньою мірою проаналізованими в науковій царині. Тому метою даної статті є описати морфологічні способи словотвору в сучасній англійській мові як основні засоби поповнення сучасного словника новотворами.

Завданнями нашої статті є:

1. Окреслити функції суфіксів як дериваційних елементів, що зумовлюють позитивні зміни в сучасному англійському словотворі.
2. Охарактеризувати особливості афіксального словотвору.
3. Описати скорочення як тип словотворення.

Отже, стосовно суфіксів, вони як дериваційні елементи виконують функцію афіксальної морфеми, що знаходиться між коренем та закінченням і входить до складу основи. Не вживаючись незалежно, суфікс, проте, має семантичне навантаження, яке впливає на новотвір. Це спонукало науковців до численних класифікацій суфіксів стосовно їхнього походження, утворюваних за їх допомогою частин мови, продуктивності / непродуктивності, частоти вживання, загальних значень і, навіть, емоційного забарвлення.

Окремі морфеми можуть мати подвійну функцію – як граматичних способів творення, так і суто лексичних одиниць. Так, морфеми -ed, -er можуть виражати граматичні категорії (-ed як дієслівне закінчення минулого часу і перфекта; -er – як прикметникове закінчення вищого ступеня порівняння), і, з іншого боку, утворювати лексичні деривативи, напр.: bigoted, coloured, quick-witted; foreigner, geographer. Таким чином, різниця між закінченням і суфіксом полягає у тому, що перше виконує граматичну функцію, а в другому переважає лексичне значення. Суфіксальний дериватив – це двоморфемне слово, що вживається як ціле і граматично рівнозначне простому слову в усіх можливих синтаксичних конструкціях [4, с. 61]. Морфеми ж, що характеризуються ознаками граматичних категорій часу, числа чи відмінка, визначаються як закінчення, оскільки вони утворюють не нові слова, а лише форми слів. Суфіксальний словотвір характеризується залежно від:

- суфікса, що походить з власної мови, напр.: darkness, kindness. У цих випадках наголос новотвору не змінюється навіть у словах з трьома складами, пор.: commonness, willingness;
- запозиченого суфікса, що приєднується як до власномовних, так і запозичених коренів, не змінюючи при цьому наголосу, напр.: movable, deceivable, serviceable;
- запозиченого суфікса, що вживається з іншомовними коренями, змінюючи при цьому наголос і / або головний чи приголосний кореня, напр.: biology – biologically, China – Chinese.

Коли до запозиченого слова, утвореного за допомогою іншомовного суфікса, приєднується ще один, власномовний суфікс, таке утворення називається корелятивним [6, с. 91], напр.: president – presidency, resident – residency.

Суфіксація як спосіб словотвору є значно глобальнішим, ніж префіксація. Пропорційна частина власномовних суфіксів також є більшою, ніж серед префіксів. Це означає, що активне запозичення латинських, грецьких та французьких суфіксів не витіснило словотворчі елементи власної мови, продуктивність яких може час від часу поновлюватися, пор.: boredom, freedom, kingdom, але stardom – від іменника star «кінозірка». Спо-

стерігається і зворотний процес: наприклад, власне англійські слова *twofold*, *threefold* витісняються словами, утвореними за допомогою романського суфікса *-(b)le – double, treble*.

Підгрупи різних за походженням суфіксів можуть утворювати один клас певної частини мови. За такими спільними ознаками розрізняються групи чи класи суфіксів, що утворюють:

– назви конкретних імен, напр.: *-er: driver; -or: sailor; -ing: darling; -ee: refugee; -ice: apprentice; -ician (ian): politician, proletarian; -ist: socialist; -ite: erudite; -ian: agrarian; -ent: absolver; -ant: emigrant*. Ці іменники можна розподілити на дві підгрупи з переважаючими ознаками: а) той, що вказує на дію і б) той, що стосується її;

– назви абстрактних найменувань, напр.: *-age: bondage; -ance: alliance; -ancy: discrepancy; -ation: adoration; -ence: efficiency; -dom: officialdom; -hood: neighbourhood; -ing: gazing; -ion (tion): invention, recognition; -ism: behaviorism; -ment: betterment; -ness: bitterness; -ship: hardship; -ty: naivety*;

– певну лексико-граматичну категорію: існують, наприклад, декілька суфіксів, що утворюють іменники жіночого роду: *-ess: stewardess; -ette: usherette; -ina: regina; -ine: heroine*.

Значна кількість суфіксів надає словам емоційного забарвлення [2, с. 76]. Це, в першу чергу, суфікси, які відбивають характеристики зменшування, напр.: *-en: maiden; -et: ballet, sonnet; kin(s)* (головним чином у власних іменах): *Perkins, -let: ringlet; -ock: hillock, bullock*.

Ряд суфіксів відбиває негативні якості і ознаки речей [2, с. 83]. Однак, ця риса властива не всім утворенням, напр.: *-ard: slug-gard, drunkard*, але *placard, standard; -ster: spinster, gangster*, але *holster, lobster*.

Заслуговує на увагу, нарешті, синонімія суфіксів. Семантичне накладання (*overlapping*) значень – явище у мові досить поширене, і збереження інваріанта як основного лексико-семантичного центра – носія значень кількох лексем – спостерігається серед слів із суфіксами *-an, -ese, er, -or, -ite*. Залежить це явище, головним чином, від етимології афікса. Утворення типу *doctor – physician*, крім того, що мають лише їм властиві додаткові семантичні ознаки, розрізняються за походженням суфікса. Обидва суфікси *-er* і *-an* вказують на фах. Зазначені іменники асоціюються з поняттям «лікар», проте значення іменника *doctor* за обсягом є значно ширшим – це і вчений, і лікар, а *physician* – лише той, хто практикує лікування з застосуванням препаратів і хірургії.

У вживанні прикметників з суфіксами *-ic* і *-ical* в окремих випадках діє закон лінгвістичної економії; такі терміни, як *botanical, historical, geographical* можуть вживатися у скорочених варіантах. Проте різниця у значеннях, скажімо, *geographical* і *geographic, historical* і *historic, economical* і *economic, tropical* і *tropic* зберігається, пор.: *geographic latitude – geographical science economic (based on profit) – economical (saving) person historic (making history) – historical (belonging to history) tropic parallel – tropical heat (disease, seas)*.

Більшість наукових термінів, утворених протягом новітнього часу, мають скорочену форму, напр.: *carbonic, chloric, electrolytic, magnetic*. Г.Марчанд стверджує, що широковживані слова, такі як *analytical, chemical, clinical, periodical, typical* вживаються частіше, ніж їх скорочені варіанти, проте виявляється, що окремих варіантів може й не бути – в англійській мові не існує таких прикметників, як *chemic, clinic, typic* [10, с. 75].

Подібна варіативність у вживанні слів з паралельними формами є наслідком впливу інших мов, із яких запозичено словотвірчі елементи. В ході історичного розвитку лексика обставини склалися таким чином, що основи, які сполучуються, мають лише певні афікси. Здатність основ приєднувати ті чи інші афікси називається комбінувальною. Відомим є й інший термін для цього явища – валентність. Комбінувальна здатність залежить від кількох факторів, а саме:

– певних граматичних категорій основи; окремі суфікси можуть приєднуватися, скажімо, лише до іменника (прикметника, дієслова);

– смислу (змісту) основи і суфікса; до прикметників, наприклад, що мають негативне значення;

– фонетичних особливостей основи і афікса. Так, численні суфікси потребують відповідного закінчення основи. Губні приголосні в основі, наприклад, сполучуються лише з голосним суфікса, напр.: *distance, romance*. Цікавим є той факт, що більшість суфіксів, які починаються з приголосного, не потребують кінцевого голосного основи, пор.: *kingdom, handful, motherhood, starlet, membership, gingerly, government, brightness*. Суфікс *-dons* може вживатися з обома видами основи, напр.: *earldom – boredom*, як суфікс *-some: handsome – troublesome*. Виходячи із зазначеного, можна актуалізувати закономірності та встановити межі афіксального словотвору.

Так, суфікси, що утворюють іменники, приєднуються до:

а) іменникових основ; *-dorrf: kingdom, -eer: racketeer, -ess: stewardess, -iul: handful; -hood: motherhood, -ian: proletarian, -ics: physics, -ing: motoring, -ism: protectionism, -ist: pianist, -let: piglet, -ship: membership, -y: buddy*;

б) дієслівних основ: *-er: baker, -or; exhibitor, -ar: liar*;

в) прикметникових основ: *-ness; carelessness, -ity: inability, -iso: socialism* і т.д. У свою чергу, суфікси, які утворюють дієслова, можуть приєднуватися до іменникових – *waver, flicker* – та прикметникових – *deepen, fasten* – основ.

Порівняно з іменниковими та дієслівними основами, прикметникові основи – менш численні, проте відповідний словотвір такий же активний, як і серед вищезазначених частин мови.

Етимологічні основи афіксів, як і взагалі інших слів, роблять можливим поділ їх на власномовні, що виникли і розвивалися на ґрунті національної лексики, і запозичені, які різними шляхами (війна, торгівля, подорожі, окупація, культурні зв'язки) прийшли з інших мов. Варіанти окремих афіксів можуть виникнути і розвиватися у споріднених мовах, скажімо, у германських і грецькій мовах.

У сучасній англійській мові значна кількість слів складається з різних комбінацій запозичених та власномовних морфем. Такі слова називаються гібридами [5, с. 6]. Структура гібридного слова обов'язково має один запозичений елемент – префікс, основу чи суфікс. Відповідно до цього розрізняють окремі підгрупи гібридів:

– запозичений префікс + власномовна основа, напр.: *intake*;

– власномовний префікс + запозичена основа, напр.: *unequal*; власномовна основа + запозичений суфікс, напр.: *bearable*;

– запозичена основа + власномовний суфікс, напр.: *colourful*.

Якщо гібрид складається з трьох і більше морфем, то варіативність його походження може зростати. Наприклад, у слові *unhumanistic* префікс *un-* – германського походження, корінь *hum* – латинського, суфікс *-an* – англійського, суфікс *-ist* – грецького і суфікс *ic* – також грецького.

Не менш складною є доля морфем, що утворюють науково-технічні терміни на сучасному етапі розвитку мови [8, с. 79]. Назви сучасних засобів пересування – *aircraft*, *aeroplane*, *motorcar*, *bicycle*, *locomotive* – до морфологічної структури яких входять запозичені елементи, підлягають скороченню і морфологічному перерозкладу, про що йтиметься далі. Спостерігається і лексичне явище узагальнення. У мові існують понад 2 тисячі назв, до яких входить корінь *meter* із значенням виміру. Серед них є такі, що використовуються у повсякденному вжитку – *barometer*, *chronometer*, *speedometer*; більше таких назв, що відомі лише у вузькому колі фахівців, – *plegometer*, *perimeter*, *isoperimeter*, *heliotermo-meter*. Увесь цей семантичний простір у загальноживаній мові відомий під назвою *meter* – «прибор, лічильник».

Одним з продуктивних типів словотвору є складання основ. Слово може утворюватися шляхом складання двох або більше слів. При цьому поєднуються незалежні, діючі основи, наприклад: *skid-lid* «захисний шолом водія», *aircraft* «літак», *medicare* «медична служба». Проаналізуємо, якими критеріями слід керуватися у визначенні структури наведених прикладів.

У сучасному мовознавстві форма складного слова впливає на його визначення: те, що написано разом, вважається одним словом. Але оскільки писемна мова вторинна, то і в усному мовленні мають бути критерії, за якими слід визначати тип слова. Хоча не вирізняються постійністю і лексикографічні джерела. Слово *sunflower* може писатися *sun-flower* і *sun flower*. Слово *sun-burn* означає «засмага», а *sunburn* – «сонячний опік». Не до кінця розв'язаним залишається питання про дефіс; слова, що через нього пишуться, можуть бути і складними словами, і словосполученнями.

Другий фактор, що впливає на визначення складного слова – це його значення. Якщо складне слово має одне, певне значення, що відрізняється від значення компонентів, то таке слово можна вважати окремою одиницею [7, с. 96]. Так, значення «соняшник» неможливо сформулювати з огляду на складові *sun* і *flower* слова *sunflower*. Значення слова *handful* – «пригорща» – охоплює специфічну міру, відмінну від значень слів *full* і *hand*. Фрази *tomato soup* чи *commander-in-chief* вказують на єдність значення, проте не можна з упевненістю стверджувати, що це – окремі слова. Ця особливість стосується багатьох фразеологічних одиниць, напр.: *in the least*, *to be ahead of* тощо. І навпаки, численні складні слова, що подаються як одне слово, вважаються подвійними і за формою, і за значенням, напр.: *iceberg*, *jailbird*, *lifebelt*.

Існує, нарешті, чи не найважливіша фонетична ознака, що відрізняє складне слово від словосполучення. Це – наголос. Якщо слово має один головний наголос, то його можна вважати окремим словом, напр.: *a* 'blackbird – *a* 'black 'bird, *a* 'handful – *a* 'hand 'full (of) тощо. Словосполучення, що має тенденцію до об'єднання в одне слово, може зазнати навіть фонетичних змін. Це можна побачити з прикладу злиття слів *break* і *fast*; у слові *breakfast* дифтонг [ei] звузився до звука [e]. Наведено також інші приклади: *cupboard*, *shepherd*, *twopence*.

У сучасній англійській мові складні слова або композити (*compound words*, *composites*) є наслідком продуктивного процесу словотвору. Складні слова – це такі лексичні одиниці, що складаються з двох і більше основ і вживаються як незалежні форми [4, с. 86].

Словоскладання, на думку окремих дослідників, є головним напрямом розвитку лексики мови, бо воно – найпродуктивніший тип словотвору [2; 3; 5]. Розглянемо, головним чином, активні засоби утворення композитів – шляхом поєднання двох основ.

Складні слова розподіляються наступним чином:

1. З точки зору їх приналежності до різних частин мови (функціонально). Більшість складних слів – це складні іменники і прикметники типу *aircraft*, *moonshine*, *red-headed*, *white-faced*. Складні дієслова, як правило, є наслідком подальшої деривації, тобто вони утворюються від складних іменників, що вже існують, шляхом конверсії, напр.: *to snub-nose*, *to deer-root*, *to bad-taste*. Складні прислівники і сполучники складають незначну частину із загальної кількості композитів; неологізми серед них не зустрічаються. Слова типу *inside*, *within* існують у мові протягом довгого часу.

Сутність складного слова полягає у вираженні одного поняття, хоча поєднання окремих словотворчих елементів створює додаткове лексико-семантичне значення.

«Поєднання двох слів у морфологічно ізольовану одиницю, – пише Г.Марчанд, – є однією із загальних рис мовного розвитку. Цей принцип зростає на ґрунті людської природної тенденції вбачати в речі риси ідентичності, які вже існують і, разом з тим, відрізняють один об'єкт від іншого» [10, с. 38].

Залежно від стосунків між безпосередньо складовими композитів постають такі питання першорядного значення, як різниця між типами словоскладання, відношення цілої одиниці до її складових, стосунки словосполучення і наголосу, словосполучення і правопису, співвідношення між синтаксичними комбінаціями, що не набувають статусу складного слова і є відповідними композитами.

На увагу заслуговують ще й такі факти. Значна кількість складних слів застаріла, що дає змогу окремим дослідникам вважати словоскладання непродуктивним видом словотвору. Латинська і французька мови, з яких надійшла найбільша кількість запозичень до англійської мови, не мали широкої здатності до словоскладання. Високий ступінь узуалізації (опанування) запозичень спонукав до того, що і запозичені слова почали входити до складу композитів, напр.: *treasure-minded*, *potato-head*, *simple-minded*. Окрім того, історичні факти свідчать про активність словоскладання і після визначних соціальних подій, що призвели до великої кількості запо-

зичень (норманське завоювання тощо). Головна ознака зовнішнього характеру складного слова полягає у його відокремленні від фрази; остання утворюється за певними синтаксичними правилами, тоді як складне слово має власні правила словотвору.

2. Розподіляються складні слова і відповідно до типів словотвору. Два види композиції охоплюють власне композити й ті слова, що утворені водночас за двома зразками – словоскладанням і деривацією. Останні утворення – похідного типу [4, с. 75].

Просте поєднання двох основ, що вже існують у мові, призводить до утворення власне складних слів, напр.: *academy-figure* «малюнок», *dairymaid* «доярка». Значна частина діючих композитів – це складні іменники та прикметники, напр.: *cherry-stone*, *crankshaft*, *devil-fish*, *egg-cup*; *absent-minded*, *bald-headed*, *brain-sick*, *dustproof*, *full-mouthed*. Складних дієслів порівняно з підгрупою складних іменників і прикметників значно менше, напр.: *dryclean*, *money-borrow*, *hairpin*, *quick-freeze*, *typewrite*. Серед дієслів, до того ж, багато одиниць подальшої деривації, напр.: *to weekend*, *to rock'n'roll*, *to self-love*. Композити вторинної деривації, у свою чергу, поділяються на дві підгрупи. До першої належать слова, що утворені шляхом конверсії з основ складних іменників, напр.: *to sabre-rattle* від *a sabre-rattle*, *to safety-pin* від *a safety-pin*, *to team-work* від *team-work*. До другої підгрупи відносяться дієслова, утворені шляхом зворотного словотвору із основ складних іменників, напр.: *to atom-smash* від *an atom smasher*, *to beach-comb* від *a beach-comber*, *to cattle-deal* від *a cattle-dealer*, *to dish-wash* від *a dish-washer*.

Похідні складні слова типу *cold-hearted* та *colour-blind* також відрізняються одне від одного природою композита і зразками, за якими вони утворені [9, с. 73]. Це, зазвичай, складні прикметники, яких у сучасній англійській мові багато, особливо першого типу.

Складні прикметники типу *accomodation-free*, *brain-sick*, *brand-new*, *care-free*, *go-slow*, *life-long*, *love-sick*, *radio-active*, *red-hot*, *sky-blue* утворюються з основи іменника (рідше дієслова чи прикметника), до якої приєднується прикметник, надаючи слову усіх характерних ознак прикметника. З точки зору семантичних ознак першого компонента ці складні слова проаналізуємо далі.

Складних прикметників такого типу – напр.: *absent-minded*, *bald-headed*, *bare-footed*, *chicken-breasted*, *cold-hearted*, *even-minded*, *full-mouthed*, *hard-handed*, *ill-fated*, *large-hearted*, *lop-sided*, *nevertobe-forgotten*, *one-ideaed*, *ready-made*, *right (left)-handed*, *shorf-paid*, *single-minded*, *soft-spoken*, *two-faced*, *weak-minded* – у сучасній англійській мові досить багато. Деякі дослідники вважають цей тип складних слів найпродуктивнішим на даному етапі розвитку мови. У свою чергу, переважна частина цих композитів – похідного типу. Перша частина композита – це самостійне слово, а друга – дієприкметник; обидва, входячи до структури складного слова, втрачають свою граматичну незалежність. Основи слів відповідної фрази, як, наприклад, *ill fate*, *large heart* з додаванням суфікса *-ed* перетворюються в окреме слово, основа якого не існує поза межами композиції. Похідні композити типу *ill-fated*, *single-minded*, *right-handed* не діляться на незалежні сегменти, тому що прикметники *fated*, *minded*, *handed* у мові не існують. Суфікс *-ed* відноситься не лише до другого компонента, а до всього складного слова, визначаючи якість предмета, що навмисне проголошується. Похідні складні слова, таким чином, є наслідком двох одночасних процесів – словоскладання і деривації. До дериваційних складних слів слід віднести і похідні складні іменники, напр.: *a hold-up* від *to hold up*, *a cast-away* від *to cast away*. Конверсія у таких випадках перетворює дієслівно-прислівникові фрази у лексичні одиниці.

Ще одним типом словотворення сучасної англійської мови є скорочення. Скорочення – це частина слова, що вживається після втрати його окремих елементів. Пропущення якоїсь певної частини слова походить від явища узагальнення і відноситься до факторів мовної економії. Давність скорочення як мовного явища простежується від перших алфавітів (як, наприклад, піктографічне письмо), різних позначень узагальнюючого типу (скорочення у вигляді арабських та римських цифр), титулів у слов'янських мовах, де титули замінювали літеру чи склад.

Скорочення – це, у першу чергу, узагальнення. Для повної форми слова чи словосполучення, які мають скорочений вигляд, обов'язковими були висока частотність та популярність вживання, або й складність структури тощо. Більшість скорочень, які ми вживаємо, утворені від певних аналогій, добре знайомих мовцям. Скорочення в усному мовленні (*clipping*) – це усичення або пропущення частини морфемного складу слова. Таке явище з'явилося на початку новоанглійського періоду і набуло особливого значення у XX ст. Усні скорочення почали активізуватися з розвитком друку. Значний внесок у цю справу зробили Д.Чосер та інші діячі Відродження. Спочатку скорочувались власні імена – *Ben* від *Benjamin*, *Bob* від *Robert*, *Nick* від *Nicholas*, *Pete* від *Peter*, *Teddy* від *Theodore* і т.ін. У новітній час виникли такі скорочення, як *ad* – *address*, *advertisement*, *dad* – *daddy (father)*; *to dub* – *to double*; *telly* – *television set*; *stud* – *student*; *bus* – *autobus*; *phone* – *telephone*.

Скорочення в усному мовленні завжди співіснують поряд з повними формами, напр.: *doc* – *doctor*, *prof* – *professor*, *sis* – *sister*, *mike* – *microphone*. Відрізняє їх лише стилістичне та емоційне забарвлення, значення якого зростає в усній мові. Співвіднесеність між скороченням і повною формою може порушуватися лише в поодиноких випадках: *doc*, наприклад, може означати і лікаря (звідки, власне, скорочення і походить), і власника вченого ступеня, доктора наук – тут спостерігається звичайне явище полісемії внаслідок збігу морфологічних форм [7, с. 64]. Скорочення *cab* у сучасному значенні «таксі» походить від слова *cabriolet*. Семантичне розходження у цьому випадку – діахронного порядку; *кабриолет* виник у часи, коли не існувало двигуна внутрішнього-згорання, проте на ньому також можна було пересуватися за плату.

Скорочення до певної міри – це редукція слова до однієї з його частин, причому повна форма може втрачати початок, середину або кінець [2]. Нові утворення здатні вживатися як вільні форми, набуваючи при цьому граматичних категорій. Іменникові скорочення вживаються у множині – *profs*, *docs*, набувають закінчення родового відмінка – *prof's explanation*, *dad's chair*. У процесі конверсії скорочення усного типу, звичайно, перетворюються у дієслова, напр.: *to phone*, *to cab*, *to fancy*. Шляхом деривації чи словоскладання скорочення можуть утворювати неологізми, напр.: *mod cons* (*modern conveniences*), *telecom* (*telecommunication*).

У разі скорочення нові форми належать, звичайно, до тієї ж частини мови, до якої відноситься і прототип. Переважна частина скорочень – іменники і прикметники, причому прикметники зустрічаються значно рідше. Серед прикметників-скорочень можна назвати *civv* – *civil* «громадянський», *nogo* – *no good one* «поганий», *prer* *preparatory* «підготовчий». Дієслова-скорочення – це або діяхронні утворення типу *to mend* – *to amend*, *to tend* – *to attend*, або скорочення конвертивного походження, напр.: *to cruit* від *recruit* «провадити набір до армії», *to flak* (від німецького «стріляти із зенітки»), *to phone*, *to taxi*.

Щодо форми скороченої частини розрізняємо три типи скорочень: кінцеве (апокопу), серединне (синкопу) і початкове (афезу) [9, с. 73].

Серед наведених типів переважає апокопа, особливо в англійській мові, де наголос падає, головним чином, на перший склад, напр.: *cap* – *captain* «капітан», *lino* – *linotype* «лінотип», *stip* – *stipend* «стипендія». Інколи наголос не є перешкодою для апокопи, особливо коли скорочуються запозичення, напр.: *gym* – *gymnasium*, *lab* – *laboratory*.

Менш численні скорочення – ті, в яких залишається кінцева частина відповідного прототипу, напр.: *fend* – *defend*, *story* – *history*, *cruit* – *recruit*, *chute* – *parachute*. Цей тип скорочення супроводжується ґрунтовною зміною лексико-семантичного наповнення для випадків діяхронного плану і набуттям нового емоційного забарвлення у синхронному плані.

Скорочення, у яких спрощується серединна частина форми, складають слова, що зберігають кінцевий приголосний, напр.: *cons* – *conveniences*, *maths* – *mathematics*, *specs* – *spectacles*, *gent's* – *gentlemen's (room)*. Синкопа може виникати внаслідок поетичного ритму, напр.: *ma'am* – *madam*, *o'er* – *over*.

Коли спрощуються початкові і кінцеві частини прототипу, утворюються скорочення з однією серединною частиною, напр.: *encyclopaedia*, *flu* – *influenza*, *fridge* – *refrigerator*. Вживана частина прототипу – це, зазвичай, його наголошена частина, яка типова лише для розмовної мови.

В англійській мові є зовсім нечисленні випадки скорочень-комполітів та скорочень на рівні фрази. Це явище є характерним лише для останніх десятиріч ХХ ст. і межує з утвореннями римованого типу, напр.: *hi-fi* – *high fidelity* «високонадійний», *hospron* – *hospital squadron* «госпітальний підрозділ», *mod cons* – *modern conveniences* «сучасні комунальні зручності», *non-com* – *non-commissioned (officer)* «нештатний (офіцер)», *sci-fic* – *scientific fiction* «науково-популярна проза», *Pan-Am* – *Pan-American* «пан-американський (канал, авіалінія)» тощо.

Стилістично скорочення належать до різних розмовних і писемних стилів – побутового, військового, газетного, спортивного. Часто скорочуються слова дитячої лексики, напр.: *dad*, *mom*, *sis*, *gran*, *granny*. Існує до певної міри взаємопроникнення цих стилів, проте воно різне в різних прошарках лексики. Так, скорочення в галузі дитячої лексики не виходять за межі домашнього побуту, шкільні і студентські скорочення популярні в навчальних закладах. Військові скорочення, навпаки, виходять за межі казарми і полігону, а газетярські спостерігаються на всіх рівнях усного мовлення [8, с. 166].

У ХХ ст. численні назви офіційного характеру, особливо назви міжнародних організацій (соціальних, урядових, промислових, торговельних, військових) часто скорочуються. Явище викликано складністю і синтаксичною розгалуженістю самих назв, напр.: *ABC* – *Argentina, Brazil and Chile*, *AC* – *Army Corps* «армійський корпус», *BP* – *British Petroleum*, *CIA* – *Central Intelligence Agency*, *EEC* – *European Economic Community* «Європейська економічна спілка», *TUC* – *Trade Union Council* «рада профспілок» тощо. Слова, що утворені від початкових літер, називаються акронімами.

Службові слова, як правило, не скорочуються, за винятком сполучника *and*, що зводиться до позначення *&*. Прийменники в абревіатурах, загалом, зберігаються, напр.: *C-in-C* – *commander-in-;* *chief*, *c-to-c* – *centre to centre*.

Крім цих скорочень в англійській мові є утворення, до складу яких входять перший компонент, кінцева частина якого спрощена, і другий компонент із спрощеним початком. Це – скорочення, що мають назви «бленд», «фузія» або «портйанто»; останній термін належить англійському вченому-математику і письменнику Льюїсу Керроллу, автору книг «Аліса у країні див» та «Крізь люстерко» [6, с. 91].

Отже, морфологічні способи словотвору відзначаються високою словотворчою активністю. Особливо слід наголосити на продуктивності таких процесів, як афіксація, складання основ та скорочення. Зміна наголосу, чергування звуків, редуплікація, зворотній словотвір та бленд на сучасному етапі розвитку англійської мови хоча й дещо втратили своєї актуальності, але цікавлять дослідників-філологів, і тому вивченням цих проблем слід займатися спеціально, і результати цієї роботи будуть висвітлені в наступних наших публікаціях.

Література:

1. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М., 1958. – 332 с.
2. Жлуктенко Ю. А. Конверсія в сучасній англійській мові як морфологічно-синтаксичний спосіб словотворення. Питання мовознавства / Ю. А. Жлуктенко. – К., 1958. – 250 с.
3. Ісаєва Г. Т. Утворення дієслів-конденсатів способом основоскладання як результат мовної економії / Г. Т. Ісаєва // Іноземна філологія. – К., 1965. – Вип. 2. – С. 50-55.
4. Раєвська Н. М. English lexicology / Н. М. Раєвська. – К.: Вища школа, 1971. – 94 с.
5. Царев П. В. Транспозиція в англійском словообразованні / П. В. Царев // Иностр. яз. в шк. – 1984. – № 5. – С. 6-10.
6. Barder Ch. Linguistic change in present-day English / Ch. Barder. – London, 1964. – 91 p.
7. Benvenist E. English lexicology / E. Benvenist. – Moscow: Prosveshchenie, 1975. – 242 p.
8. Ginzburg R. S. A course in modern English lexicology / R. S. Ginzburg. – М., 1966. – Р. 166.
9. Jespersen O. Essentials of English Grammar / O. Jespersen. – London, 1956. – 73 p.
10. Marchand H. Word-building in the English language / H. Marchand. – Cambridge: Cambridge University Press, 1980. – 293 p.